

Espai de reflexió i comunicació en Desenvolupament Sostenible

Any 3 N° 13

Gener del 2006

L'APRENTATGE DIALÒGIC I UNA NOVA DIMENSÍO INSTRUMENTAL: LA TERTÚLIA MUSICAL

DANILO MARTINS DE CASTRO CHAIB*

El segle XXI comença amb dues característiques oposades molt bé establertes, previstes en *“la Pedagogia de l'Oprimit”* de Paulo Freire en 1970 com “l'Acció anti-dialògica” i l'Acció “Dialògica”: L'Acció “anti-dialògica” apareix en l'ús del poder, ja sigui en el context de la guerra entre estats, o per l'autoritat ideològica exercida com director d'institució, mestre, pare, mare, o ‘mascle’ d'una parella. Enfront a l'acció de l'imposició del poder, tenim l'Acció Dialògica, reforçada per les accions dels moviments populars i teòrics que suporten aquesta resposta humana, com Jürgen Habermas, donant força epistemològica amb “la Teoria de l'Acció Comunicativa” al 1981, o amb Ramon Fletxa, documentant en conjunt amb el Centre Especial d'Investigació en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats (CREA) de la Universitat de Barcelona al 1997 l'Aprenentatge Dialògic i els seus principis amb el seu llibre “Compartint paraules”. L'aprenentatge de les persones adultes a través del diàleg”, obrint espai a la documentació dels fenòmens proporcionats per aquest aprenentatge en tot el Món, basat en l'esperança, en la solidaritat, en el diàleg.

D'aquesta manera, el segle XXI comença amb documents importants en aquest context, com la dimensió instrumental de la lectura en l'Aprenentatge Dialògic, retratada brillantment en 2001, amb la tesi doctoral de Marta Soler-Gallart en la Universitat d'Harvard, *“Dialògic reading. A new understanding of the reading event”*, la transformació de centres d'ensenyament tradicionals en centres on el diàleg pot anar més enllà de la conversa entre els alumnes i mestres amb la inclusió de la seva comunitat participativa en a l'any de 2000, amb la tesi doctoral de Rosa Valls, *“Comunitats d'Aprenentatge. Una Pràctica educativa d'aprenentatge dialògic per a la societat d'informació”* i en 2002, amb el llibre *“Comunitats d'aprenentatge. Transformar l'educació”* per investigadors de CREA, a més de noves possibilitats del diàleg exposades en 2004 per altres investigadors de CREA en altre llibre, *“Dialogar i Transformar. Pedagogia crítica del segle XXI”*.

Aquest article que exposo ara ve contribuir a aquesta vasta documentació, redactant altra Dimensió Instrumental desenvolupada a partir de les Tertúlies Literàries, la Tertúlia Musical.

La Tertúlia Musical és una Dimensió Instrumental de l'Aprenentatge Dialògic, o sigui, és un instrument, un mètode, que sorgeix a través del diàleg de les persones, i observa característiques provingudes de l'acte comunicatiu, de caràcter dialèctic, i que, com veurem, dintre de la pròpia Tertúlia Musical es desenvolupa altres dimensions instrumentals, com la Lectura Dialògica. Però, abans analitzarem el comportament de la dinàmica de grup en la Tertúlia Musical, basat en la relació que cada participant té amb l'altre i amb si mateix, el Diàleg Igualitari.

La Tertúlia Musical va començar en 2003 a partir del diàleg d'alguns participants de les Tertúlies Literàries¹ en l'Escola de Persones Adultes La Verneda-San Martí, Barcelona, expandint-se a altres centres, com l'Associació Cultura Viva Santboiana, Sant Boi de Llobregat i l'Escola de Persones

* Danilo Martins de Castro Chaib, Profesor de la Escuela de Música de Brasília; www.emb.com.br; Investigador de CREA, "Centro Especial de Investigación en Teorías y Prácticas Superadoras de Desigualdades", de la Universidad de Barcelona; www.pcb.ub.es/crea; e-mail: daniulochaib@gmail.com

Adultes Jaume Tuset, Ripollet. La dinàmica metodològica en les Tertúlies Dialògiques, literàries i musicals, ve a ser la mateixa, basada en el cridat Diàleg Igualitari. Els participants es reuneixen per a parlar d'un tema compartit, en aquest cas, la música; les trobades solen ser setmanals i a cada cita comenten el que han decidit escoltar durant els últims set dies, o fins i tot escoltar trossos durant la secció de la tertúlia.

El que importa és que tots diguin el que senten, el que han experimentat amb l'escolta, les seves reminiscències a respecto, com també el que han trobat d'informació sobre la música, el compositor, el context històric, etc. Així com les Tertúlies Literàries les persones llegeixen obres de la Literatura Universal, el repertori de la Tertúlia Musical sol ser el de la Música Clàssica.

Les aportacions de cada participant és feta independent de la seva instrucció, formació acadèmica, seguint la idea que qualsevol coneixement és ben vingut, a partir del principi de la Intel·ligència Cultural, és a dir, sigui qui sigui la persona, sempre tindrà una mica a dir, a opinar, a col·laborar en el diàleg, enriquint-lo amb els seus coneixements, i amb capacitat universal d'aprenentatge.

En una Tertúlia Musical, he presenciat comentaris en una escolta de l'obra de Manuel de Falla sobre els elements folklòrics que explora en la seva música per dones en la seva majoria mestresses, que identifiquessin influències de diverses danses espanyoles, com la Jota, o el Flamenc; o percebre les diverses fases de composició de Ravel, des de la monotonia del Bolero a la tristesa profunda del concert per a la mà esquerra per a piano i orquestra, a més de relacionar aquests elements a aportacions relacionats a les seves vides personals.

La dinàmica del Diàleg Igualitari proporciona que aquests coneixements, provinents de la vivència de cada cultura individual, facin que les persones participants comencin a viure el que cridem la Igualtat de Diferències, el reconeixement de l'altre, fent amb que el respecto mutu creixi i les relacions entre el grup comencen a transformar-se, com no parlar massa per a deixar espai aquells que parlen poc, no exercir mèrits abstractes per a imposar la validesa d'una aportació (menjo dir que aquesta música no pot ser interpretada d'una altra manera, etc.). Amb el reconeixement d'una Igualtat de Diferències, les persones comencen a través del diàleg reforçar l'autoconfiança interactiva de cadascun, i amb creativitat dialògica, comencen a desenvolupar un ambient de companyonia, arribant a la Solidaritat, característica d'un mitjà on les atribulacions de poder, l'individualisme, la competició, la desconfiança no troben sentit.

De fet, el sentit de la vida està dirigit per altra lògica, una lògica dialèctica que fa escoltar més que imposar, aprendre més que ensenyar. Aquesta consciència d'un ambient d'igualtat de diferències, accions de solidaritat, fa amb que l'escolta de les músiques comenci a tenir una comprensió crítica, de diversos punts de vista, interpretant el què " realment sentim amb un Albéniz, un Paco de Lucia tocant Rodrigo, i conseqüentment una reinvençió del món de la vida impulsada per aquestes reflexions expressives.

Aquesta *Creació de Sentit* trenca amb conceptes d'apropiació de la interpretació de la música, obrint fins i tot a la discussió si seria possible el sèquit d'una orquestra sinfònica poder participar dialògicament en la interpretació d'obres orquestals², així doncs els músics estarien més embolicats, més compromesos amb la música.

Aquest compromentent que l'Aprenentatge Dialògic ens porta a través de la creació del sentit a les coses que aprenem o treballem és exactament el que falta com incentiu perquè les persones no es frustrin en els seus estudis, els seus projectes, fins i tot a la música que escoltem. Com més significat posem a la música, més important queda la seva interpretació. Després d'una Tertúlia Musical, la música que va ser discutida mai serà escoltada (o tocada) com abans, doncs estarà enriquida de significats i símbols aportats per tots els participants.

La Tertúlia Musical, com s'ha dit abans, és una dimensió instrumental que proporciona altres dimensions, com la Tertúlia Musical Cibernètica (CONFAPEA, 2005), realitzada entre diferents entitats confederades a CONFAPEA³ en el dia 10 de febrer de 2005, on es reunissin els/as

¹ Desenvolupades a partir de los "Cercles de Cultura" de Freire, protagonitzant la Literatura Universal com a instrument dialògic (Soler, 2001.).

² Aquesta idea va sorgir en Tertúlies Musicals coordinades per mi com a tallers en conferències sobre l' Aprenentatge Dialògic en la Universitat de Granada (Novembre de 2005).

³ CONFAPEA és la Confederació de Federacions i Associacions de Participants en Educació i Cultura Democràtica de Persones Adultes, que promourà al Febrer de 2006 el IV Congrés dels Participants de Tertúlies Dialògiques de Espanya.

participants de FACEPA (Federació d'associacions Culturals i Educatives de Persones Adultes confederada a CONFAPEA) en l'Escola d'educació de Persones Adultes Jaume Tuset (Ripollet, Catalunya), amb participants des del Centre d'Educació de Persones Adultes Tetuán (Madrid) i les participants des de l'Escola de Persones Adultes Galdakano (Galdakano, País Basc). Tots van escoltar músiques i van fer les seves aportacions per Internet.

D'aquesta manera, les dimensions instrumentals, a través de la creativitat dialògica, poden transformar-se en unes altres, o fins i tot tenir diversos components d'altra dimensió, com la Lectura Dialògica, provinent de les Tertúlies Literàries, també fa part de les Tertúlies Musicals si considerem tots els textos sobre els compositors, instruments orquestals, estils de música, que els participants comparteixen en cada secció, orgullosos d'haver aconseguit informacions tan valuoses per a poder apreciar i comprendre encara més l'obra musical. Aquestes lectures, encara que no obligatòries, són costum en odes les Tertúlies que he visitat i participat, i posseeixen les mateixes característiques de la Lectura Dialògica, potser amb l'excepció de no tractar-se d'obres de la literatura universal (almenys quan no s'escolta el "Quixot" de Richard Strauss, Romeo i Julieta de Tchaikovsky o "Pedro i el Llop" de Prokofiev). La Lectura Dialògica en la Tertúlia Musical és per tant, una dimensió instrumental addicional.

Com hem vist, l'Aprenentatge Dialògic té diversos principis: diàleg igualitari, intel·ligència cultural, igualtat de diferències, creació de sentit, solidaritat, dimensió instrumental i el principi que està interlineat en cadascun dels quals acabo de citar, la transformació; no hi ha com fer un grup basat en el Diàleg Igualitari sense esperar una transformació dels seus participants, lenta i constant, en relació referent a això per la paraula i a l'immens art d'escoltar. No hi ha un reconeixement de la nostra Intel·ligència Cultural i de la de l'altre si no ens vam transformar apunto de percebre que tots aprenem, des que hem nascut.

Aquesta transformació és constant, així com la nostra intel·ligència mai cessa de processar, les diferències mai deixaran d'existir, transformant a cada dia la nostra concepció de vida cap a una Igualtat de Diferències, el nostre sentit per a viure, menjar, estimar, aprendre i ensenyar, fent que la Creació de Sentit sigui una dinàmica permanent, i a través d'una Solidaritat transformadora, sensibilitzar els instruments reaccionaris en noves dimensions dialògiques.

La Tertúlia Musical transforma no només la concepció "d'escoltar" la música com desmitifica la qüestió sectaria i elitista de la música a partir de la capacitat universal d'interpretació de cada persona. Tots tenim el dret d'escoltar. El diàleg ens condueix a una nova societat, obrint infinites possibilitats d'aprenentatge, deixant espai a una nova Educació Musical Crítica en aquest segle XXI.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AUBERT, A. y otros (2004): *Dialogar y Transformar. Pedagogía crítica del siglo XXI*. Barcelona. Graó.
- CONFAPEA (2005) (Confederación de federaciones y asociaciones de participantes en educación y cultura democrática de personas adultas) www.neskes.net/confapea (visitado en 21/10/2005)
- CREA. (1992). *Habilidades básicas de la población. Alfabetización funcional en España*. Universidad de Barcelona. Fondo de documentación de CREA.
- CREA. (1994b). *Participación en la educación de personas adultas*. UNESCO. Institute for Education, Hamburg. CIDE. Centro de Investigación y Documentación Educativa del Ministerio de Educación y Ciencia.
- CREA (1995-1998): *Habilidades comunicativas y desarrollo social*. DGICYT, Dirección General de investigación y Técnica. Ministerio de Educación y Ciencia. Madrid.
- DE BOTTON, L. PUIGVERT, L. SANCHEZ-AROCA, M. (2005): *The Inclusion of Other Women – Breaking the Silence through Dialogic Learning*. Dordrecht. Springer
- ELBOJ, C. y otros (2002): *Comunidades de aprendizaje. Transformar la educación*. Barcelona. Graó.
- ESCUELA DE PERSONAS ADULTAS LA VERNEDA-SAN MARTÍ (1988): *Invitación a la Lectura. Grupos de Tertulia Literaria*. Barcelona. EBA-Baltasar, S.A.
- FACEPA (2005): "Que es una Tertulia Literaria Dialògica?" Pàgina de la FACEPA, <http://www.facepa.org/PDF/ES/manualtld.pdf> [consulta: 26/05/2005]
- FLECHA, R. (1997): *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona. Paidós.
- FLECHA, R. (1999): "Aprendizaje dialógico y participación social: Comunidades de aprendizaje". Artículo alojado en la *sede virtual* de Concejo Educativo - Castilla y León www.concejoeducativo.org Actualizada el día 31/07/02

- FLECHA, R.; GÓMEZ, J.; PUIGVERT, L. (2001): *Teoría sociológica contemporánea*. Barcelona. Paidós.
- FREIRE, P. (1970): *Pedagogía del oprimido*. Madrid. Siglo XXI.
- (1979): *Educação e Mudança*. Rio de Janeiro. Paz e Terra.
- (1993): *Pedagogía de la esperanza*. Madrid. Siglo XXI.
- (1997): *Pedagogía de la autonomía*. Madrid. Siglo XXI.
- (2001): *Pedagogía de la indignación*. Madrid. Siglo XXI.
- (2003): *A Importância do Ato de Ler*. São Paulo. Cortez Editora
- (2004): *Pedagogia da Tolerância*. São Paulo. Editora Unesp.
- HABERMAS, J. (1987): *Teoría de la acción comunicativa. Vol. I: Racionalidad de acción y racionalización social. Vol. II: Crítica de la razón funcionalista*. Madrid. Taurus, 1981.
- (1999): *La inclusión del otro*. Barcelona. Paidós, 1996.
- LOZA AGUIRRE, M. (2004): *La Prisión como agente formativo de la No-Prisión – Las Tertulias Literarias Dialógicas o de Clásicos Universales*. http://www.neskes.net/reda/docs/prision_td.pdf , consulta hecha en 05/06/2005
- RODRIGUEZ, M. (2005): *Lectura y Vida: 25 años / María Elena Rodríguez...* [et.al.]. – 1a ed. – Buenos Aires. Asociación Internacional de Lectura – Lectura y Vida. CD-Rom.
- SOLER-GALLART, M. (2001): *Dialogic reading. A new understanding of the reading event*. Tesis doctoral no publicada. Cambridge, MA. Harvard University.
- VALLS, R. (2000): *Comunidades de Aprendizaje. Una Práctica educativa de aprendizaje dialógico para la sociedad de información*. Tesis doctoral no publicada. Barcelona. Universidad de Barcelona.

Copyright 2006. Número de Registre B-30620-2003. Ide@Sostenible. Drets reservats. Qualsevol impressió, publicació en WWW u altre medi, així com la seva distribució electrònica i/o comercial requereix autorització del Consell Editorial. El contingut dels articles és responsabilitat de l'autor.